

POSTANOWIENIE

Dnia 29 marca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Ewa Stefańska (przewodniczący)

SSN Mariusz Załucki

SSN Kamil Zaradkiewicz (sprawozdawca)

Protokolant Arkadiusz Połaniecki

w sprawie z powództwa F. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w O.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie 17 marca 2023 r.

w Izbie Cywilnej w Warszawie,

skargi kasacyjnej powoda

od postanowienia Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 11 grudnia 2019 r., sygn. akt VII AGz 670/19,

I. oddala skargę kasacyjną,

**II. zasądza od F. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w
O. na rzecz Bank spółki akcyjnej w W. kwotę 7500 (siedem
tysięcy pięćset) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 11 grudnia 2019 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie w sprawie z powództwa F. sp. z o.o. w O. przeciwko Bank S.A. w W. o zapłatę na skutek zażalenia powódki na postanowienie Sądu Okręgowego w Warszawie z 22 maja 2019 r. oddalił zażalenie oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania zażaleniowego.

Poddanym kontroli instancyjnej orzeczeniem Sąd Okręgowy w Warszawie odrzucił pozew na podstawie art. 1165 § 1 k.p.c., uznając za trafny zarzut pozwanej istnienia zapisu na sąd polubowny, co stanowi ujemną przesłankę procesową o charakterze względnym, co wynika z art. 1165 k.p.c.

W uzasadnieniu Sąd pierwszej instancji wskazał, że zgodnie z § 14 umowy ramowej z 30 lipca 2008 r. w sprawie współpracy w zakresie transakcji rynku finansowego „Spory jakie powstaną w związku z zawarciem lub realizacją umowy ramowej rozstrzygać będzie Sąd Polubowny przy Związku Banków Polskich”.

W ocenie Sądu umowa ta nie stanowi samodzielnego stosunku prawnego, który mógłby być realizowany odrębnie i samodzielnie, będąc podstawą do zawierania umów szczegółowych, stanowiących jej integralną część. W konsekwencji zapis na sąd polubowny obejmował także umowy szczegółowe, w tym transakcję walutową zamiany stóp procentowych (ang. *currency interest rate swap*, CIRS) będącą przedmiotem sporu w rozpoznawanej sprawie. Bez znaczenia pozostawało wypowiedzenie umowy ramowej przez powódkę pismem z 20 lipca 2018 r., bowiem zgodnie z § 14, umowa ta poddawała pod właściwość sądu polubownego wszelkie „spory jakie powstaną w związku z zawarciem lub realizacją umowy ramowej”.

W świetle art. 1161 § 1 k.p.c. strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego wszystkie spory wynikłe lub mogące wyniknąć z określonego stosunku prawnego, albo tylko niektóre, w tym z umowy ramowej. Zdaniem Sądu pierwszej instancji właściwość sądu polubownego obejmowała roszczenie o wykonanie umowy, wynikające z niewykonania lub nienależytego wykonania umowy, o zwrot świadczenia spełnionego bez podstawy prawnej w przypadku nieważności umowy lub odstąpienia od umowy, a także roszczenia deliktowe wynikające ze zdarzeń stanowiących równocześnie niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy.

Sąd Okręgowy uznał także, że zmiany w strukturze organizacyjnej Sądu Polubownego przy Związku Banków Polskich spowodowane zmianą regulaminów nie skutkowały uniemożliwieniem wykonania zapisu.

Zażalenie na powyższe postanowienie złożyła powódka, zaskarżając je

w całości i wnosząc o jego uchylenie oraz o zasądzenie zwrotu kosztów postępowania zażaleniowego. Strona powodowa zarzuciła naruszenie art. 1161 § 3 zdanie 2 k.p.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 1165 § 2 k.p.c. oraz art. 1161 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1165 § 2 k.p.c.

W odpowiedzi na zażalenie pozwana wniosła o oddalenie zażalenia.

W ocenie Sądu Apelacyjnego w Warszawie, który zażalenie oddalił, klauzula arbitrażowa ze względu na jej charakter autonomiczny nie prowadzi do nieważności czy wygaśnięcia klauzuli arbitrażowej w przypadku nieważności bądź wygaśnięcia umowy głównej. Jej wypowiedzenie przez powódkę pozostawało zatem bez znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Sąd drugiej instancji uznał, że zapis na sąd polubowny spełniał wymagania wynikające z art. 1161 § 1 k.p.c. i w związku z tym zarzut naruszenia ww. przepisu (w zw. z art. 1165 § 2 k.p.c.) uznał za bezzasadny. Zgodnie z pkt 13 załącznika nr 1 do ww. umowy ramowej, wykazem umów objęto m.in. walutowe transakcje zmiany stóp procentowych (CIRS), zaś obowiązujący w odniesieniu do tych transakcji regulamin stanowił integralną część umowy ramowej (§ 2 ust. 2 w zw. z § 2 ust. 1 pkt 1 i 2 umowy ramowej). W sprawie żądaniem pozwu objęto zasądzenie kwoty 4 111 900 zł z tytułu przedterminowego rozliczenia transakcji swapu walutowo-procentowego CIRS z 11 sierpnia 2008 r. Transakcja została w związku z realizacją umowy ramowej i w oparciu o jej postanowienia, w tym stanowiące zawarta jej integralną część regulaminy. Spór powstały na jej tle jest sporem „w związku z realizacją umowy ramowej”, a tym samym podlega klauzuli arbitrażowej z § 14 umowy ramowej.

W sprawie nie było podstaw do stwierdzenia nieważności klauzuli arbitrażowej ani przyjęcia bezskuteczności, w szczególności z uwagi na zaistnienie okoliczności, o których mowa w art. 1161 § 2 k.p.c.

Z kolei o niewykonalności zapisu na sąd polubowny można mówić w sytuacjach, które nie prowadząc do nieważności czy bezskuteczności albo wygaśnięcia (utrąty mocy), uniemożliwiają jednak wykonanie zapisu poprzez przeprowadzenie postępowania przed sądem polubownym. Zdaniem Sądu Apelacyjnego zmiany organizacyjne w strukturze Sądu Polubownego nie wpłynęły

na możliwość przeprowadzenia postępowania arbitrażowego według podstawowych zasad wynikających z regulaminu, który ma zastosowanie do tego postępowania zgodnie z art. 1161 § 3 zdanie 2 k.p.c.

Do wykładni zapisu na sąd polubowny znajduje zastosowanie art. 65 k.c. Strony nie poczyniły szczegółowych ustaleń co do postępowania przed sądem polubownym, zdając się w tym zakresie na postanowienia regulaminu. W konsekwencji zmian w strukturze tego sądu, nie mogą być obecnie stosowane wszystkie postanowienia „starego” regulaminu (przed zmianami). Zmiany te jednak nie wpływają na możliwość procedowania przez sąd polubowny i wydanie rozstrzygnięcia w przedmiocie sporu stron.

Strony mogą w pełni korzystać z uprawnienia żądania wypowiedzenia arbitra i likwidacja Prezydium Sądu nie spowodowała jego ograniczenia ani „wygaśnięcia uprawnienia stron”. Z punktu widzenia podstawowych gwarancji procesowych najistotniejsza jest kwestia możliwości wystąpienia do sądu państwowego z wnioskiem o wyłączenie arbitra, co przewiduje bezwzględnie wiążący art. 1176 § 2 k.p.c.

Ponadto, strony nie zostały ograniczone w możliwości zgłoszenia zarzutu braku właściwości sądu polubownego, zajęcia co do niego stanowiska, a kwestię jego rozstrzygnięcia jednoosobowo przez Prezesa Sądu, nie zaś przez organ kolegialny, tj. Prezydium Sądu, uznać należało za nienaruszające istoty gwarancji procesowych stron, skoro art. 1180 § 3 k.p.c. przewiduje możliwość poddania decyzji sądu arbitrażowego kontroli sądu państwowego.

Art. 1161 § 3 zdanie 2 k.p.c. nie reguluje kwestii nieprawidłowości czy wadliwości zapisu na sąd polubowny. Zawiera regułę interpretacyjną co do tego, jaka data jest istotna dla wiążącego strony regulaminu stałego sądu polubownego. Strony nie dokonały żadnych indywidualnych uzgodnień dotyczących zasad i trybu postępowania przed sądem polubownym, ograniczając się jedynie do wskazania w zapisie elementów obligatoryjnych.

W świetle art. 1165 § 2 k.p.c. nie można odrzucić pozwu w sytuacji, gdy zapis na sąd polubowny utracił moc. O utracie mocy czy wygaśnięciu zapisu można mówić w sytuacji, gdy na skutek okoliczności, które zaistniały już po zawarciu

klauzuli arbitrażowej, doszło do definitywnego ustania jej skutków. Zakłada to, że przed zaistnieniem tych okoliczności zapis był ważny i w pełni skuteczny. Przyczyny utraty mocy przez zapis na sąd polubowny można podzielić na procesowe, materialnoprawne oraz wynikające z unormowań szczególnych. Stosownie do art. 1168 § 2 k.p.c., w braku odmiennej umowy stron, zapis na sąd polubowny traci moc w przypadku, gdy sąd polubowny wskazany w tym zapisie nie przyjął sprawy do rozpoznania lub gdy rozpoznanie sprawy w ramach tego sądu okazało się z innych przyczyn niemożliwe. Strona powodowa nie skierowała sprawy dotyczącej dochodzonego roszczenia do sądu polubownego, a tym samym nie mogła zaistnieć sytuacja, że sąd ten nie przyjął sprawy do rozpoznania. W ocenie Sądu drugiej instancji, zmiany w strukturze organizacyjnej sądu polubownego nie wpłynęły na możliwość rozpoznania sprawy objętej zapisem na sąd polubowny. W sprawie nie było także podstaw do uznania, aby zachodziły jakiegokolwiek przyczyny wygaśnięcia zapisu na sąd polubowny o charakterze materialnoprawnym czy wynikające z unormowań szczególnych.

Skargę kasacyjną na powyższe postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie wniosła powódka, zaskarżając je w całości i zarzucając naruszenie art. 1161 § 3 zd. 2 k.p.c. w zw. z art. 65 § 1 k.c. oraz art. 1176 § 2 k.p.c. i art. 1180 § 3 k.p.c. przez przyjęcie, że brak wyraźnego zastrzeżenia w zapisie na sąd polubowny związania treścią regulaminu stałego sądu polubownego z dnia zawarcia zapisu oznacza zgodę na późniejszą zmianę treści regulaminu w zakresie poddanym ostatecznej kontroli sądu państwowego, art. 385 § 2 k.c. i art. 1162 § 1 k.p.c. oraz art. 65 §§ 1 i 2 k.c. przez naruszenie zasady wykładni umów „w razie wątpliwości na niekorzyść proponenta wzorca”, jakim jest umowa ramowa, w którym pozwany zawarł zapis na sąd polubowny i przyjęcie, że strony uzgodniły prymat zasady związania zapisem wraz z regulaminem niezależnie od późniejszych zmian treści regulaminu, art. 1168 § 2 k.p.c. i art. 1165 § 2 k.p.c. przez przyjęcie, że w razie ustalenia braku związania stron regulaminem stałego sądu polubownego późniejszym niż zapis na sąd polubowny, dochodzi do utraty mocy zapisu w rozumieniu art. 1168 § 2 k.p.c., a nie do niewykonalności zapisu w rozumieniu art. 1165 § 2 k.p.c., a ponadto art. 1161 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1165 § 2 k.p.c. przez przyjęcie, że zawarty w umowie ramowej zapis na sąd polubowny,

która zawiera otwarty katalog czynności prawnych objętych tą umową, nie jest nieważny w całości.

Powódka wniosła o uchylenie w całości postanowienia Sądu Apelacyjnego oraz w całości postanowienia z 2 maja 2019 r. i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania, ewentualnie o: uchylenie w całości postanowienia Sądu Apelacyjnego w Warszawie i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania; oraz o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego ewentualnie o pozostawienie Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie, rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Pismem z 22 lutego 2021 r. powódka wniosła o skierowanie do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej na podstawie art. 267 ust. 3 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2, z późn. zm.) o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w przedmiocie wykładni art. 4 ust.1 pkt 12 dyrektywy 2004/39/WE z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych, zmieniającej dyrektywy Rady 85/611/EWG i 93/6/EWG oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/12/WE oraz uchylającej dyrektywę Rady 93/22/EWG (Dz. Urz. UE nr L 145, z 30 kwietnia 2004 r., s. 1–44) w związku z motywem 31 i załącznikiem II do tej dyrektywy oraz w związku z ust. 1 lit. q załącznika do dyrektywy 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. UE nr L 95, z 21 kwietnia 1993 r., s. 29–34), w celu odpowiedzi na pytanie: „czy poddanie sporu klienta detalicznego, w rozumieniu art. 4 pkt 12 dyrektywy 2004/39/WE, z przedsiębiorstwem inwestycyjnym, w rozumieniu art. 4 ust. 1 pkt 1 tej dyrektywy, pod arbitraż sądu działającego przy izbie gospodarczej zrzeszającej przedsiębiorstwa inwestycyjne, jest zgodna z zasadą ochrony klienta detalicznego na rynku finansowym?”.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwana wniosła o oddalenie skargi w całości oraz o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlegała oddaleniu.

Istota sporu w rozpoznawanej sprawie dotyczyła treści i skutków zapisu na sąd polubowny zawartego w umowie z 30 lipca 2008 r. (§ 14), zgodnie z którym „spory jakie powstaną w związku z zawarciem lub realizacją umowy ramowej rozstrzygać będzie Sąd Polubowny przy Związku Banków Polskich”. Umowa ramowa reguluje zaś zasady zawierania, potwierdzania i rozliczania transakcji rynku finansowego, których wykaz stanowi załącznik nr 1 do umowy (§ 1). W załączniku wymienione zostały m.in. CIRS.

Skarżąca w pierwszej kolejności podniosła zarzut niewłaściwego zastosowania art. 1161 § 3 zd. 2 k.p.c. w zw. z art. 65 § 1 k.c. oraz art. 1176 § 2 k.p.c. i art. 1180 § 3 k.p.c. poprzez przyjęcie zgody na późniejszą zmianę treści regulaminu w zakresie poddanym ostatecznej kontroli sądu państwowego przy braku wyraźnego zastrzeżenia tego rodzaju w zapisie na sąd polubowny.

Zapis na sąd polubowny jest umową, do której wykładni zastosowanie znajdują dyrektywy określone w art. 65 k.c. (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z 1 marca 2000 r., I CKN 1311/98; z 27 października 2022 r., II CSKP 470/22). W ocenie skarżącej teoretycznie zagadnienie kwalifikacji prawnej zmiany treści regulaminu w sposób wyłączający możliwość procedowania wg regulaminu z dnia zawarcia zapisu może być kwalifikowane zarówno jako niewykonalność w rozumieniu art. 1165 § 2 k.p.c., jak i jako niemożliwość rozpoznania sprawy z innych przyczyn w rozumieniu art. 1168 § 2 k.p.c. W ocenie skarżącej kwalifikacja prawna jest istotna dla oceny skutków prawnych przeszkody w rozpoznaniu sprawy przez sąd polubowny. W razie przyjęcia, że chodzi o niewykonalność w rozumieniu art. 1165 § 2 k.p.c. następcze ustanie przyczyny niewykonalności oznaczałoby ustanie przyczyny hamującej i „odżycie” kognicji sądu polubownego. Z kolei zastosowanie art. 1168 § 2 k.p.c. oznaczałoby, że niemożliwość rozpoznania z innych przyczyn równa się utracie mocy zapisu.

Art. 1161 § 3 zd. 2 k.p.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji k.p.c. z 2019 r. stanowił, że jeżeli strony nie postanowiły inaczej, wiąże je regulamin stałego sądu polubownego obowiązujący w dacie zawarcia zapisu na sąd polubowny.

Ogólna treść postanowienia umowy obejmującego zapis na sąd polubowny polegająca na odesłaniu do regulaminu sądu i poddanie przez strony rozstrzygania

sporów przed sądem polubownym bez, jak to ma miejsce w niniejszej sprawie, szczegółowych, indywidualnych uzgodnień, nie może być interpretowana jako obejmująca swoistą blankietową zgodę na związanie następczymi zmianami regulaminu arbitrażowego w ogólności. Takiej treści zapis nie może być również jednak traktowany jako skutkujący tym, że dokonanie jakichkolwiek zmian w regulaminie sądu polubownego *a limine*, niejako automatycznie, należy traktować jako równoznaczne z wyłączeniem możliwości procedowania sądu arbitrażowego. Tak sformułowany zapis na sąd polubowny nie jest ani niejasny, ani wewnętrznie sprzeczny i niepozwalający ustalić jego treści w drodze wykładni na ogólnych zasadach, co mogłoby prowadzić do wniosku o jego niewykonalności w świetle art. 1165 § 2 k.p.c.

Zasadniczo w zakresie wyboru określonej procedury regulującej przebieg ewentualnego postępowania arbitrażowego sąd polubowny jest związany wolą stron. Nie oznacza to jednak, że jakakolwiek zmiana regulaminu sądu polubownego w przypadku ogólnej treści zapisu wyłącza związanie stron tym regulaminem z uwzględnieniem takiej zmiany. Przeciwnie, konieczne jest w takim przypadku ustalenie tego, czy zmiany regulaminu wpływały na zachowanie odpowiednich gwarancji proceduralnych. Jest to kluczowe, skoro zapis na sąd polubowny jest swoistą formą „samoograniczenia prawa do sądu”, a zatem może tym samym wkraczać w sferę ram gwarancyjnych prawa do sądu w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 27 października 2022 r., II CSKP 470/22). Prawo do sądu ustanowione normą konstytucyjną nie odnosi się do sądownictwa polubownego, tylko do państwowego (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 13 grudnia 2006 r., II CSK 289/06; z 15 marca 2012 r., I CSK 286/11). Jednak owo „samoograniczenie” nie eliminuje nakazu zachowania minimalnych gwarancji podstawowych w ramach, jakie wyznaczają uzgodnienia stron z uwzględnieniem treści regulaminu sądu polubownego. Nie można w ramach poddania sprawy sądownictwu polubownemu realizując autonomię prywatnoprawną zrzec się prawa do sądu, a jego ograniczenie nie może wyłączać nakazu zachowania podstawowych zasad odnoszących się do proceduralnych gwarancji rozpoznania sprawy. Łączna interpretacja art. 45 ust. 1 (w zakresie, w jakim występują w nim pojęcia „sprawa” i „sąd”), art. 175 ust. 1 (w zakresie,

w jakim w zakresie w jakim występuje w nim pojęcie „wymiar sprawiedliwości”) i art. 176 ust. 1 Konstytucji RP (w zakresie, w jakim występuje w nim pojęcie „postępowanie sądowe”), nie wyklucza możliwości zaangażowania innych niż sądy organów w rozstrzyganie sporów o prawo (zob. na przykładzie postępowania mediacyjnego lub arbitrażowego w ramach procedury cywilnej; L. Garlicki, *uwaga 7 do art. 175*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, t. 5, Warszawa 2008, s. 7; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 maja 2011 r., P 38/08, OTK ZU nr 4/A/2011, poz. 33). Monopol sądów w zakresie sprawowania wymiaru sprawiedliwości nie oznacza, że wszystkie spory dotyczące sytuacji prawnej jednostki muszą być rozstrzygane wyłącznie przez sądy (zob. wyrok TK z 8 grudnia 1998 r., K 41/97, OTK ZU nr 7/1998 r., poz. 117, s. 655). Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem konstytucyjnym, wystarczy, by w kompetencji sądów była ostateczna weryfikacja rozstrzygnięcia organu niesądowego (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 maja 2011 r., P 38/08). Oznacza to, że granicę dopuszczalnych ograniczeń prawa do sądu wyznaczają dwa czynniki: 1) konieczność zapewnienia sprawiedliwości proceduralnej, w tym przede wszystkim „równości broni” rozumianej jako zrównoważenie pozycji procesowej stron, wyznaczającej rodzaj i zakres dostępnych proceduralnie środków obrony ich praw i interesów, a ponadto, a w istocie przede wszystkim, 2) przyznanie stronom weryfikacyjnej drogi sądowej przed sądem państwowym. To jednak nie jest przedmiotem zarzutów, a tym samym oceny w niniejszym postępowaniu. Jest jednak o tyle istotne, że o zachowaniu odpowiednich gwarancji w przedstawionym zakresie decyduje umożliwienie drogi odwoławczej przed sądem państwowym.

Nie można uznać, że z art. 1161 k.p.c. wynika dla uznania skuteczności zapisu na sąd polubowny niedopuszczalność jakichkolwiek następczych zmian i skutków ich wprowadzenia w odniesieniu do zapisu na sąd polubowny wówczas, gdy dokonane w regulaminie zmiany mają charakter strukturalny czy organizacyjny w odniesieniu do tegoż sądu. Zmiany regulaminu nie prowadzące do uszczuplenia wspomnianych gwarancji dla stron, a zatem w stopniu naruszającym konstytucyjne standardy postępowania, nie uniemożliwiają takiego postępowania przed sądem polubownym, a tym samym nie mogą być ocenione jako wpływające na ocenę skuteczności zapisu. Istotność ingerencji oddziałującej na skuteczność zapisu na

sąd polubowny należy tu oceniać w odniesieniu do urzeczywistnienia zasadniczych gwarancji konstytucyjnych, w tym także równości stron, która także jest elementem konstytucyjnego prawa do sądu.

Zmiana regulaminu dotycząca oznaczenia organu, któremu przyznane są kompetencje w zakresie rozpoznawania niektórych wniosków, jak np. w niniejszej sprawie wniosku o wyłączenie arbitra, nie skutkuje istotną ingerencją w sferę praw stron umowy, skoro wniosek o wyłączenie podlega rozpoznaniu w trybie art. 1176 § 2 k.p.c. Podobnie należy ocenić przyznanie kompetencji w zakresie arbitrażowej procedury badania zarzutu braku właściwości sądu polubownego i odrzucenia pozwu w razie braku zespołu orzekającego na rzecz prezesa sądu jako organu jednoosobowego.

Skarżąca nie wykazała, iżby zmiana kompetencyjna przewidziana w regulaminie Sądu Polubownego (Arbitrażowego) przy Związku Banków Polskich prowadziła do naruszenia wskazanych gwarancji. Trafnie natomiast wskazała strona pozwana, że zarówno co do braku właściwości, jak i wyłączenia arbitra, stronom przysługują środki kontrolne poprzez poddanie tych decyzji rewizji sądów powszechnych (odpowiednio, art. 1180 i art. 1176 k.p.c.). Ponadto o wyłączeniu arbitra w dalszym ciągu stanowi nowy regulamin, na co trafnie wskazał Sąd odwoławczy (zob. § 8 regulaminu, k. 141).

Zasada równości stron w rozumieniu art. 1161 k.p.c. powinna być odnoszona do treści umowy arbitrażowej, a nie do elementów natury organizacyjnej, tworzących jedynie stosowną, niezbędną infrastrukturę organizacyjno-prawną dla zapewnienia stronom możliwości ukonstytuowania się odpowiedniego składu arbitrów w indywidualnym sporze prawnym (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 18 czerwca 2010 r., V CSK 434/09; 19 października 2012 r., V CSK 503/11).

Ogólność postanowienia zapisu na sąd polubowny przemawia wręcz za wnioskiem odwrotnym od wskazanego przez skarżącą, a mianowicie, że formułując zapis w sposób ogólny, strony, pokładając zaufanie w instytucji arbitrażowej, liczą się i godzą na takie ewentualne zmiany, o ile nie skutkują istotowym uszczupleniem ich gwarancji proceduralnych. Założenie przeciwne i przyjęcie odmiennego kierunku interpretacyjnego oraz wykładni art. 1161 § 3 zd. 2 k.p.c. wykluczającej

dokonanie zmian regulaminu bez ich negatywnego skutku co do związania stron zapisem na sąd polubowny byłyby nieuzasadnione z uwagi na funkcję regulacji, a ponadto prowadziłyby do skutków asystemowych, powodując, że w praktyce klauzule tego rodzaju mogłyby pozostawać w ogólności niewykonalne, związanie stron umową zależne od bierności instytucji arbitrażowej, tj. braku jakichkolwiek modyfikacji regulaminu sądu polubownego, których przecież zakazać strony nie są władne, albo wreszcie prowadziłyby do wniosku o konieczności tworzenia przez sąd polubowny każdorazowo wraz z nawet nieistotną zmianą regulaminu równoległych zasad postępowania. To z kolei godziłoby w autonomię sądu arbitrażowego. Tymczasem ustalone reguły w postanowieniach regulaminów stałych sądów polubownych w takich przypadkach mają mieć zasadniczo charakter uniwersalny.

Wszystkie te skutki stanowiłyby zatem rozwiązania dysfunkcjonalne, a zatem trudne do obrony w świetle art. 1161 k.p.c. Oczywiście, jak wskazał Sąd Najwyższy w postanowieniu z 20 marca 2015 r., II CSK 352/14 (OSNC 2016, nr 3, poz. 35), strony, które poddały spór pod rozstrzygnięcie stałego sądu polubownego zgodnie z jego regulaminem, mogą zmieniać postanowienia tego regulaminu, a w takiej sytuacji sąd polubowny może odmówić przyjęcia sprawy do rozpoznania.

W niniejszej sprawie organizacyjna regulacja wewnętrznego ustroju stałego sądu polubownego nie skutkowała naruszeniem gwarancji procesowych stron. Niezależnie od oceny właściwości oraz faktu, iż regulamin sądu polubownego w nowym brzmieniu przewidywał odpowiednie procedury we wskazanym zakresie, strony mają możliwość poddania odpowiednich rozstrzygnięć co do braku właściwości, jak i wyłączenia arbitra, kontroli przez sąd powszechny (zob. art. 1180 i art. 1176 k.p.c.). Wykładnia postanowienia umowy obejmującego ogólnie sformułowany zapis na sąd polubowny wymaga zatem uwzględnienia tak ujętego otoczenia normatywnego, tj. art. 1161 § 3 zd. 2 k.p.c.

Nie można również zgodzić się z zarzutem skarżącej, że zapis na sąd polubowny jest niewykonalny bądź utracił moc z powodu zmiany regulaminu sądu i likwidacji prezydium sądu polubownego, zmianą trybu rozpoznawania wniosku o wyłączenie arbitra oraz trybu rozpoznawania zarzutu braku właściwości sądu

polubownego. W świetle powyższych ustaleń należy uznać, że nie występuje w takich przypadkach niewykonalność zapisu w rozumieniu art. 1165 § 2 k.p.c., bowiem ten nadaje się do realizacji - jest możliwe przeprowadzenie postępowania przed sądem polubownym. Nie nastąpiła też utrata mocy przez zapis na sąd polubowny z uwagi na niemożliwość rozpoznania sprawy z innych przyczyn w rozumieniu art. 1168 § 2 k.p.c. Nie ma podstawy by kwestionować w niniejszej sprawie uznanie, że zapis na sąd polubowny jest ważny i skuteczny oraz obowiązuje strony.

Skarżąca wskazała także zarzut niezastosowania art. 385 § 2 k.c. i art. 1162 § 1 k.p.c. oraz błędną wykładnię art. 65 § 1 i 2 k.c. przez naruszenie zasady wykładni umów „w razie wątpliwości na niekorzyść proponenta wzorca”, jakim jest umowa ramowa, w której druga strona zawarła zapis na sąd polubowny i przyjęcie, że strony uzgodniły prymat zasady związania zapisem wraz z regulaminem niezależnie od późniejszych zmian treści regulaminu.

Art. 65 § 1 i § 2 k.c. określa ogólne zasady dokonywania wykładni oświadczeń woli. Dyrektywy interpretacyjne zawarte w art. 65 k.c. odnoszą się zarówno do wszystkich kategorii czynności prawnych (§ 1), jak i wyłącznie do umów (§ 2 k.c.). Konsekwencją tego unormowania jest konieczność dokonania wykładni umów na trzech poziomach, tj. ustalenia „literalnego” brzmienia umowy, ustalenia treści oświadczeń woli przy zastosowaniu reguł określonych w art. 65 § 1 k.c. oraz ustalenie sensu złożonych oświadczeń woli poprzez odwołanie się do zgodnego zamiaru stron i celu umowy (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 19 stycznia 2011 r., V CSK 204/10).

W świetle art. 65 § 1 k.c., oprócz kontekstu językowego, przy interpretacji oświadczenia woli powinno się brać pod uwagę także okoliczności złożenia oświadczenia woli, czyli tzw. kontekst sytuacyjny, na który składają się w szczególności dotychczasowe doświadczenia stron (por. wyrok Sądu Najwyższego z 4 lipca 1975 r., III CRN 160/75, OSPiKA 1977, Nr 1, poz. 6), ich status, przebieg negocjacji (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 3 września 1998 r., I CKN 815/97, OSNC 1999, Nr 2, poz. 38). Niezależnie od tego z art. 65 § 2 k.c. wynika nakaz kierowania się przy wykładni umowy jej celem; dotyczy to zresztą

wszelkich oświadczeń woli składanych innej osobie (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 11 września 1997 r., III CZP 39/97, OSNC 1997, Nr 12, poz. 191). Nie jest konieczne, aby był to cel uzgodniony przez strony, wystarcza cel zamierzony przez jedną stronę, który jest wiadomy drugiej. Wątpliwości interpretacyjne, które nie dają się usunąć w drodze ogólnych dyrektyw wykładni oświadczeń woli, powinny być rozstrzygnięte na niekorzyść strony, która zredagowała tekst je wywołujący (*in dubio contra proferentem*). Ryzyko nie dających się usunąć w drodze ogólnych dyrektyw wykładni oświadczeń woli niejasności tekstu umowy powinna ponieść ta strona, która tekst zredagowała (wyrok Sądu Najwyższego z 5 lipca 2013 r., IV CSK 1/13).

Interpretacja umowy nie może, w szczególności w przypadku obrotu profesjonalnego, ignorować założenia, iż autonomia woli zakłada racjonalnie działanie obu stron (*favor valitatis*).

Wymagania minimalne skuteczności zapisu na sąd polubowny stanowią możliwość ustalenia na podstawie wykładni treści postanowienia takich elementów jak strony, konkretny sąd polubowny oraz przedmiot sporu lub stosunku prawnego, z którego spór wyniknął lub może wyniknąć (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2012 r., I CSK 354/11; z 30 października 2008 r., II CSK 263/08; i z 1 grudnia 2017 r., I CSK 170/17). W rozpoznawanej sprawie trudno uznać, że występuje w ogóle okoliczność zakładająca konieczność stosowania zasady rozstrzygania wątpliwości na niekorzyść proponenta wzorca. Ocena ta bowiem wymagałaby stwierdzenia, że zapis pozostaje niejasny i wymaga z uwagi na niejednoznaczność ustalenia jego rzeczywistej treści. Ewentualne wówczas powstałe wątpliwości mogłyby powodować zasadność rozważań na temat tego, czy proponenta wzorca wiąże wykładnia korzystniejsza dla drugiej strony, jako tej, która wzorcem się nie posłużyła. Jak już wskazano, taka sytuacja w niniejszej sprawie nie występuje. Treść ocenianego postanowienia, mimo że ogólna, nie jest niejasna, a jego interpretacja powinna uwzględniać obowiązujące w tym zakresie unormowania zarówno k.c. dotyczące wykładni oświadczeń woli, jak i k.p.c. w odniesieniu do regulacji sądownictwa polubownego.

Jedynie na marginesie wypada podkreślić, że w rozpoznawanej sprawie art.

385 § 2 zd. 2 k.c. dotyczący interpretacji wzorców umownych nie znajduje wprost zastosowania. IV CSK 95/07 Zawarta w art. 385 § 2 k.c. dyrektywa interpretacyjna jest wprost ograniczona do obrotu konsumenckiego (por. jednak wyrok Sądu Najwyższego z 29 stycznia 2016 r., II CSK 91/15)), zaś przyjęcie szerszego zakresu zasady *in dubio contra proferentem* nie oznacza, że szczegółowe wnioski w tym zakresie mają pozostawać identyczne w obrocie konsumenckim i profesjonalnym.

W tym kontekście należy zaznaczyć, że jeżeli transakcja została dokonana w ramach działalności gospodarczej stron, nie znajdują do niej zastosowania przepisy dotyczące reżimu ochronnego w obrocie konsumenckim. Stosowanie w tym zakresie analogii jest z pewnością wykluczone i jako takie wykracza poza zakres wyznaczony przepisami ochronnymi prawa konsumenckiego Unii Europejskiej, w niniejszej sprawie dyrektywy 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich. To z kolei czyni bezprzedmiotowym zwrócenie się w tym zakresie w niniejszej sprawie przez Sąd Najwyższy z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Dyrektywa 93/13/EWG zawiera definicję konsumenta, która obejmuje swoim zakresem wyłącznie osoby fizyczne (art. 2 lit. b; zob. wyrok TSUE z 22 listopada 2001 r., *Cape i Idealservice* MN RE, C-541/99 i C-542/99, EU:C:2001:625, pkt 17). Jakkolwiek państwo członkowskie Unii Europejskiej może przyjąć ochronne normy poszerzając zakres ochrony w dziedzinach nieobjętych dyrektywą, takich jak ochrona przedsiębiorców (zob. analogicznie wyrok TSUE z 14 marca 1991 r., *Di Pinto*, C-361/89, EU:C:1991:118, pkt 21–23), to jednak polski prawodawca takiej ochrony w analizowanym zakresie nie przewidział (dokonując uzupełnienia jedynie w zakresie wskazanym w art. 385⁵ k.c. ustawą z dnia 31 lipca 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń regulacyjnych, Dz. U. poz. 1495). Zgodnie z utrwalonym orzecnictwem w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu (zob. wyroki TSUE: z 17 lipca 1997 r., *Krüger* C-334/95, EU:C:1997:378, pkt 22, 23; z 18 listopada 2021 r., *A. S.A.*, C-212/20, EU:C:2021:934, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo). Wniosek

powódki o skierowanie pytania prejudycjalnego i w konsekwencji wydanie orzeczenia w trybie art. 267 TFUE nie zawiera elementu, który wskazywałby, że okoliczności sprawy są objęte zakresem stosowania dyrektywy 93/13/EWG, w której ochronnych postanowieniach powódka poszukuje podstaw ochrony w niniejszej sprawie. Z uwagi na brak objęcia ochroną konsumencką transakcji zawieranych między osobami prawnymi skierowanie pytania prejudycjalnego do TSUE w niniejszej sprawie jest bezprzedmiotowe.

Skarżąca zarzuciła również orzeczeniu Sądu *ad quem* błędną wykładnię art. 1168 § 2 k.p.c. i niezastosowanie art. 1165 § 2 k.p.c. przez przyjęcie, że w razie ustalenia braku związania stron regulaminem stałego sądu polubownego późniejszym niż zapis na sąd polubowny, dochodzi do utraty mocy zapisu w rozumieniu art. 1168 § 2 k.p.c., a nie do niewykonalności zapisu w rozumieniu art. 1165 § 2 k.p.c.

Sąd *ad quem* trafnie przyjął, że w razie oceny zmian regulaminu jako istotnych w grę wchodziłoby zastosowanie art. 1168 § 2 k.p.c. w zakresie niemożliwości procedowania, a nie art. 1165 § 2 k.p.c. w zakresie niewykonalności zapisu. Różnice między treścią regulaminów podniesione przez skarżącą nie wyłączają możliwości procedowania sądu polubownego na podstawie przedmiotowego zapisu. Nie jest on niewykonalny w rozumieniu art. 1165 § 2 k.p.c.

Skarżąca zarzuciła ponadto orzeczeniu Sądu *ad quem* niewłaściwe zastosowanie art. 1161 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1165 § 2 k.p.c. przez przyjęcie, że zapis na sąd polubowny zawierający otwarty katalog czynności prawnych objętych tą umową nie jest nieważny w całości.

W piśmiennictwie i judykaturze wskazuje się, że poddanie sądowi polubownemu sporów ze stosunku umownego określa jego kompetencję do rozstrzygania, co do istnienia, skuteczności, ważności umowy, wszelkich roszczeń o wykonanie umowy, roszczeń powstających w razie niewykonania lub nienależytego wykonania umowy, roszczeń o zwrot bezpodstawnie spełnionego świadczenia, powstałych w razie bezskuteczności umowy albo skutecznego odstąpienia od niej, roszczeń deliktowych, jeśli wynikają ze zdarzenia będącego zarazem niewykonaniem lub niewłaściwym wykonaniem umowy, w zależności od

ustaleń stron - spory powstające na tle ugody zawartej, co do roszczenia wynikającego umowy, w której zamieszczona była klauzula arbitrażowa (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 5 lutego 2009 r., I CSK 311/08). Taki zakres powinien być brany pod uwagę, jeśli wola strona, odtworzona, zgodnie z warunkami objętymi art. 65 § 1 i 2 k.c., nie daje podstaw do innego wytyczenia sfery przedmiotowej zapisu (postanowienie Sądu Najwyższego z 7 listopada 2013 r., V CSK 545/12).

Sąd Najwyższy nie podzielił zarzutu, jakoby z treści zapisu na sąd polubowny w umowie ramowej nie wynikało, iż obejmuje on transakcje wykonawcze, a treść zapisu miałyby świadczyć o jego nieważności. Zapis zawarty w § 14 umowy nie jest pozbawiony istotnej przedmiotowo cechy, jaką jest określenie stosunku prawnego, którego dotyczy. Stosunek prawny jako przedmiot zapisu na sąd polubowny powinien być odpowiednio skonkretyzowany i zindywidualizowany. Konieczne jest dostateczne zidentyfikowanie stosunku prawnego podlegającego przekazaniu do rozpoznania sądowi polubownemu. Umowa ramowa stanowi stosunek prawny, który przewiduje możliwość zawierania umów szczegółowych (wykonawczych). Treść takiej umowy zazwyczaj polega na objęciu przez strony określonymi zasadami ustalonymi w umowie stosunków prawnych, które dopiero mają powstać w przyszłości, zatem strony w samej treści umowy ramowej z zasady nie wskazują w sposób skonkretyzowany przedmiotowych umów, a jedynie kryteria czy podstawy ich określenia i zawierania. Każdorazowa identyfikacja i ocena, czy umowa zawarta między stronami należy do umów wykonawczych, a zatem objętych postanowieniami umowy ramowej, w tym treścią zapisu na sąd polubowny, nie może uzasadniać wniosku, że treść zapisu takie umowy obejmująca jest nieprecyzyjna i nie spełnia kryteriów z art. 1161 § 1 k.p.c. Umowy wykonawcze zatem w świetle umowy ramowej powinny być oznaczalne, a nie muszą pozostawać oznaczone i jako takie mogą być objęte zapisem na sąd polubowny nawet wówczas, gdy ma on treść ogólną odwołującą się do wykonania umowy ramowej. Taka sytuacja ma miejsce w niniejszej sprawie.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oddalił skargę kasacyjną oraz zgodnie z art. 98 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 8 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia

22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1800 z późn. zm.) obciążył skarżącą kosztami postępowania kasacyjnego.

Postanowieniem z 4 kwietnia 2023 r. Sąd Najwyższy sprostował oczywistą omyłkę pisarską na podstawie art. 350 § 1 w zw. z art. art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

[SOP]

[ł.n]